

правові, економічні, й організаційні засади державної політики щодо цієї категорії громадян, гарантовано їхній захист та збереження пам'яті про них [2, с. 84–85].

Список використаних джерел:

1. Ревегук В.Я. Полтавщина в часи німецької окупації (1941–1943) / В.Я. Ревегук – Полтава: Дивосвіт, 2015. – 388 с.
2. Перехрест О.Г. Українське село 1941–1945 рр.: Економічне і соціальне становище / О.Г. Перехрест – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – 688 с.
3. Гальчак С. Українські робітники нацистської Німеччини: вербування, примусова праця, репатріація / С. Гальчак, Т. Пастушенко, М. Шевченко // Україна у Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст. у 2-кн. Кн. 2 / [ред. В.А. Смолій, Г.В. Боряк та ін.]. – Київ: Наукова думка, 2011. – 943 с.
4. Алей О. Наказ № 173 по місту Кремечуку та Крюкову від 16.11.1942 року «Провідправку зимового одягу українцям, які працюють в Німеччині / О. Алей // Дніпрова хвиля. – 1942. – № 91(108). – 17 листопада. – С. 2.
5. Лист до рідних / Дніпрова хвиля. – 1942. – № 103 (120). – 15 грудня. – С. 2.

Селезньов М.О.

студент,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ІНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТСТВА В УКРАЇНІ: ВИТОКИ ТА СТАНОВЛЕННЯ

Відновлення Україною незалежності у 1991 р. зумовило трансформацію політичної системи, з'явилися нові політичні інститути, серед яких провідну роль став відігравати президент. Становлення і розвиток інституту президентства в Україні викликає інтерес у правознавців, політологів, соціологів і, безумовно, в істориків.

Впровадженню інституту президентства в Україні сприяли політичні зміни в СРСР в умовах здійснення політики перебудови і введення поста Президента СРСР. На третьому з'їзді народних депутатів СРСР у березні 1990 р. прийняли закон, в якому зазначалось, що керівником СРСР є Президент СРСР, який обирався на основі загального, рівного і прямого

виборчого права шляхом таємного голосування терміном на 5 років [4]. Однак першого і єдиного президента СРСР обрали не всенародно, а на тому ж з'їзді народних депутатів СРСР.

Введення на союзному рівні інституту президентства дало приклад для республіканських компартійних керівників легалізувати свою владу. Після заснування поста Президента СРСР, як ланцюгова реакція, стали впроваджуватися пости президентів в окремих союзних республіках [9, с. 250–251]. Так посади президента були введені в Узбецькій РСР у березні 1990 р. [2], Казахській РСР у квітні 1990 р. [1], Російській РФСР у квітні 1991 р. [3]. Вслід за російськими комуністами комуністична більшість Верховної Ради УРСР також підтримала впровадження інституту президента республіки.

5 липня 1991 року Верховна Рада УРСР ухвалила три закони [5; 6; 11], відповідно до яких, вводилась нова посада – Президент УРСР, визначався порядок виборів та вносилися зміни до Конституції УРСР 1978 р. Інститут президентства став не лише відображенням світового досвіду, а й відповідав тенденціям розвитку суспільно-політичного життя в умовах трансформації радянської влади.

Концепція конституції України, затверджена Верховною Радою УРСР 19 червня 1991р. передбачала формування президентської республіки і надання президенту широких прав і повноважень. У тексті документу також значилось, що голова держави повинен систематично підтримувати зв'язки з Верховною Радою. Цікаво, що Президент позбавлявся будь-яких форм тиску на парламент. Прем'єр-міністра та всіх міністрів Кабінету Міністрів затверджувала Верховна Рада за поданням Президента, який мав очолювати виконавчу гілку влади [8].

Впровадження поста Президента в Україні відбувалося вже в умовах розпаду Радянського Союзу. Вибори Президента України проводились водночас із всенародним референдумом щодо підтвердження Акту проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р.

Впродовж першої половини 1990-х рр. продовжувалися пошуки місця і ролі президента в політичній системі України. До прийняття Конституції України у 1996 р. в українському політикумі розроблялись різні концепції інституту президентства, які були втілені у підготовлених конституційною комісією проектах Основного Закону України, які з'явилися у 1992 та 1993 роках та договорі між Верховною Радою та Президентом України 8 червня 1995 р.

У першому офіційному проекті Конституції від 1 липня 1992 р. за Президентом залишалось право утворювати уряд за погодженням із Верховною Радою; призначати голів обласних і місцевих управ. Разом з тим, голові держави надавалось право законодавчої ініціативи, розробка і внесення проекту закону про державний бюджет. Президент, у відповідності до проекту Конституції, очолював систему органів виконавчої влади України, здійснював загальне керівництво Кабінетом Міністрів України і спрямовував його діяльність. Загалом, цей проект суттєво розширював права і обов'язки Президента. Прем'єр-міністр підзвітний Президенту. У разі смерті очільника держави, його обов'язки мав виконувати голова уряду. Водночас парламент міг винести на референдум питання про недовіру Президенту, якщо під час голосування Президент отримає підтримку від народу, тоді голова держави мав право достроково розпустити парламент [10].

Проект Конституції від 26 жовтня 1993 р. змінював повноваження Президента. За цим проектом Президент значився лише як глава держави, тобто був вищою посадовою особою в державі. Положення про право Президента на законотворчу ініціативу зберігалось. Президент подавав на затвердження Верховній Раді кандидатуру Прем'єр-міністра України; а вже за поданням голови уряду формувався склад Кабінету Міністрів України, який Президент представляв на затвердження Верховній Раді. У своїй діяльності Кабінет Міністрів керувався програмою Президента, залишаючись підзвітним і відповідальним перед Верховною Радою.

Змінилися положення, які регламентували відставку Президента. Верховна Рада може прийняти рішення про дострокове припинення повноважень Президента України у двотижневий термін після офіційного оголошення наслідків референдуму ініційованого главою держави щодо недовіри парламенту якщо народ не підтримає таку пропозицію. І зберігалася норма якщо за наслідками референдуму, проведеного за ініціативою Верховної Ради, народ України не проголосує за дострокове припинення повноважень Президента, Верховна Рада може бути розпущена головою держави у двотижневий термін після офіційного оголошення результатів референдуму [12].

За конституційним договором 1995 р. Президент подавав на затвердження Верховній Раді проект бюджету, а парламент вносив зміни та затверджував цей документ. Президент призначав Прем'єр-міністра та формувал уряд України, парламент лише затверджував програму

діяльності уряду. Генеральний прокурор України призначався на посаду та звільнявся з посади Верховною Радою України за поданням Президента України. Головами обласних, Київської та Севастопольської міських і районних державних адміністрацій Президент України призначав осіб, обраних головами відповідно обласних, Київської та Севастопольської міських і районних Рад. Цей нормативно-правовий акт покликаний був уладнати конфлікт, який виник між очільником держави та парламентом [7]. Однак навіть прийняття Конституції України у 1996 р., в якій Президент України закріплювався як глава держави і не очолював виконавчу гілку влади, не зняло протиріч і протистояння між очільником держави і парламентом.

Отже, інститут президентства в Україні від свого становлення до конституційного оформлення пройшов доволі тернистий шлях. Запровадження інституту президентства в Україні зумовлене світовим досвідом існування інституту глави держави та розвитком суспільно-політичних процесів в УРСР наприкінці 1980-х – початку 1990-х років. Інститут президентства мав на меті створити нову модель вищих органів державної влади, забезпечити ефективну систему стримувань і противаг в якій Президент України відігравав важливу роль. Еволюція інституту президентства на теоретичному та нормативно-правовому рівні засвідчила різні підходи до визначення функцій глави держави і остаточно викристалізувалася лише з прийняттям Конституції України у 1996 р.

Список використаних джерел:

1. Закон Казахской Советской Социалистической Республики от 24 апреля 1990 г. «Об учреждении поста Президента Казахской ССР и внесении изменений и дополнений в Конституцию (Основной Закон) Казахской ССР». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1000133#pos=2;-219 (дата звернення: 12.11.2020).
2. Закон Республики Узбекистан 24.03.1990 г. № 4-ХІІ «Об учреждении поста президента Республики Узбекистан и внесении изменений и дополнений в Конституцию (Основной Закон Республики Узбекистан)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://nrm.uz/contentf?doc=110201_zakon_respubliki_uzbekistan_ot_24_03_1990_g_n_4-xii_ob_uchrejdenni_posta_prezidenta_respubliki_uzbekistan_i_vneseni_izmeneniy_i_dopolneniy_v_konstituciyu_\(osnovnoy_zakon\)_respubliki_uzbekistan](https://nrm.uz/contentf?doc=110201_zakon_respubliki_uzbekistan_ot_24_03_1990_g_n_4-xii_ob_uchrejdenni_posta_prezidenta_respubliki_uzbekistan_i_vneseni_izmeneniy_i_dopolneniy_v_konstituciyu_(osnovnoy_zakon)_respubliki_uzbekistan) (дата звернення: 12.11.2020).
3. Закон Российской Советской Федеративной Социалистической Республики от 24 апреля 1991 года № 1098-І «О Президенте РСФСР».

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&link_id=link_number%20&nd=102011228 (дата звернення: 12.11.2020).

4. Закон СССР от 14 марта 1990 г. № 1360-I «Об учреждении поста Президента СССР и внесении изменений и дополнений в Конституцию (Основной Закон) СССР». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitution.garant.ru/history/ussr-rsfsr/1977/zakony/185465/> (дата звернення: 12.11.2020).

5. Закон України від 5 липня 1991 р. № 1297-XII «Про вибори Президента України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1297-12#Text> (дата звернення: 12.11.2020)

6. Закон УРСР від 5 липня 1991 р. № 1295-XII «Про Президента Української РСР». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1295-12> (дата звернення: 12.11.2020).

7. Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 8 червня 1995 року № 1к/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1%D0%BA/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.11.2020).

8. Концепція нової Конституції України від 19 червня 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://constituanta.blogspot.com/2012/01/1991.html> (дата звернення: 12.11.2020).

9. Лукашевич Д.А. Юридический механизм разрушения СССР. – М., 2016. – С. 250–251 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://algoritm-kniga.ru/index.php?route=product/product/download&product_id=313&download_id=292 (дата звернення: 12.11.2020).

10. Постанова Верховної Ради України від 1 липня 1992 року № 2525-XII «Про проект нової Конституції України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2525-12> (дата звернення: 12.11.2020).

11. Постанова Верховної Ради УРСР від 5 липня 1991р. № 1296-XII «Про порядок введення в дію Закону Української РСР «Про Президента Української РСР»» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-12?lang=ru> (дата звернення: 12.11.2020).

12. Проект нової Конституції України від 26 жовтня 1993 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://constituanta.blogspot.com/2012/10/1993.html> (дата звернення: 12.11.2020).